

Η ομιλία του Χρήστου Χωμενίδη* στην εκδήλωση μνήμης Ολοκαυτώματος, στην Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου

Κανονικά δεν θα έπρεπε να μιλάμε, κυρίες και κύριοι. Κανονικά, σήμερα, εδώ, θα έπρεπε να είμαστε όλοι σιωπηλοί, βυθισμένοι στις σκέψεις μας.

Κανονικά δεν θα έπρεπε ούτε να σκεφτόμαστε. Τι σημαίνει σκέπτομαι; Αποπειρώμαι σημαίνει, προσπαθώ ως άνθρωπος να βάλω όσα συνέβησαν, συμβαίνουν, θα συμβούν σε μια σειρά. Να τα φωτίσω με τον νου μου. Να τα εξηγήσω. Να τα εκλογικεύσω. Χωράει εκλογίκευση το Ολοκαύτωμα; Μπορούμε να το φέρουμε στα μέτρα της ζωής, της Ιστορίας; Να το θεωρήσουμε ως ένα ακόμα περιστατικό μες στην ατέλειωτη διαδοχή των περιστατικών στους αιώνες των αιώνων; Φοβάμαι ότι κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στη σχετικοποίησή του. Η οποία θα αποτελούσε βλασφημία.

Δεν θα ρίξουμε ποτέ εμείς ούτε βλέμμα, δεν θα αφήσουμε ούτε χαραμάδα στους αρνητές του Ολοκαυτώματος. Μήτε στους άλλους, τους κουτοπόνηρους, που ισχυρίζονται με ουδέτερο τόξα, επιστημονικό τόξα ύφος πως "δεν συνέβησαν ακριβώς έτσι τα πράγματα...", στους λεγόμενους αναθεωρητές. Στους νοσταλγούς του Ναζισμού γενικά, όποιο κι αν φορούν προσωπίο.

Από άλλο κινδυνεύουμε εμείς. Ακούγοντας τόσες διηγήσεις, διαβάζοντας τόσα βιβλία, βλέποντας τόσες ταινίες -χιλιάδες έχουν γυριστεί και δεν παύουν να γυρίζονται-, κινδυνεύουμε να το συνηθίσουμε. Να το χωνέψουμε. Να χαμηλώσουμε ανεπαίσθητα τη θερμοκρασία του, να λειάνουμε την κόψη του. Και να το μεταφέρουμε στρογγυλεμένο -στρογγυλεμένο, τι απαίσια λέξη!- στις επόμενες γενιές.

Κανονικά η Σοά, το Ολοκαύτωμα θα έπρεπε καν να μην αρθρώνεται. Να μην γράφεται. Διότι -όπως λένε οι Εβραίοι για το ανώτατο κύριο όνομα του Θεού- το Ολοκαύτωμα είναι, και οφείλει να παραμείνει, γεγονόςς αδιανόητο. Έξω και μακριά από το συναίσθημα και από τη λογική μας.

Και όμως. Η Ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου με κάλεσε να μιλήσω. Κι εγώ αποδέχθηκα την πρόσκληση. Και στέκομαι τώρα μπροστά σας, ηθικώς υποχρεωμένος να θέσω το δάκτυλο επί τον τύπον των ήλων. Να αγγίξω τα αναμμένα κάρβουνα. Ένα θα σας υποσχεθώ, μήπως και εξιλιωθώ για το θράσος μου. Δεν θα φορέσω γάντια. Δεν θα στρογγυλέψω τις γωνίες.

Το πρώτο ερώτημα αφορά στις ρίζες του αντισημιτισμού. Πώς ξεκινά, από τι αφορμάται η φοβερή αυτή προκατάληψη που εξαλλάσσεται συχνά σε μίσος και διαρκεί, με υφέσεις και εξάρσεις, δύο χιλιάδες ήδη χρόνια;

Η εύκολη, η σχεδόν χύδην εξήγηση είναι ότι οι Χριστιανοί θεωρούν τους Εβραίους ένοχους για τη σταύρωση του Ιησού. Και ως ανακριτής ακόμα αν προσεγγίσεις ό,τι παραδίδουν τα Ευαγγέλια, προφανώς και δεν στέκει κάτι τέτοιο. Η Ρωμαϊκή αρχή επέβαλε και εξετέλεσε τη θανατική ποινή. Ο Πόντιος Πιλάτος αποτελεί παράδειγμα ηγεσίας προς αποφυγήν. Εμ έστειλε τον Χριστό στον Γολγοθά, εμ ένιψε τας χείρας του. Ποδηγητήθηκε -θα αντιτείνει κάποιος- από το ιερατείο. Παρασύρθηκε από τις κραυγές του όχλου. Από τότε ο όχλος ταυτίζεται με τον λαό; - αν ήταν έτσι, θα έπρεπε η μισή Ελλάδα να κουβαλάει ακόμα το βάρος του αναθέματος στον Ελευθέριο Βενιζέλο το 1916. Και η άλλη μισή το άγος της Πηγάδας του Μελιγαλά. Ως τότε η φράση "το αίμα του σε εμάς και στα παιδιά μας!" που κραύγασαν κάποιοι έξαλλοι μαζεμένοι έξω από Πραιτώριο στην Ιερουσαλήμ θα σημαδεύει τη μοίρα των Εβραίων;

Το 1965, η Δεύτερη Σύνοδος του Βατικανού που συγκάλεσε ο Πάπας Ιωάννης ο 23ος αρνήθηκε κατά τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο την ενοχή των Εβραίων. "Τα αγαπημένα μας παιδιά του Ισραήλ..." είχε γράψει ο Πάπας, όταν ακόμα ήταν Καρδινάλιος Ρονκάλλι. "Οι συγγενείς, οι φίλτατοι συμπατριώτες του Ιησού..."

Η Ορθόδοξη δυστυχώς Εκκλησία -και να με συγχωρήσετε Σεβασμιότατε Δημητριάδος- ακόμα ανέχεται τη συκοφαντία του αίματος. Τη Μεγάλη Πέμπτη και τη Μεγάλη Παρασκευή ακούγονται στις εκκλησίες μας φράσεις όπως "τω Σταυρώ προσήλωσαν οι Ιουδαίοι τον Κύριον" και "αντί αγαθών, ων εποίησας, Χριστέ, τω γένει των Εβραίων, σταυρωθήναι σε καταδίκασαν... Αλλά δος αυτοίς, Κύριε, κατά τα έργα αυτών..." Είναι καιρός να διαγραφούν. Για να μη δίνουν έρεισμα στους πιο ανεπίγνωστους των πιστών να τραγουδούν το "σήμερα έβαλαν βουλή οι άνομοι Εβραίοι..."

Η δεύτερη ερμηνεία του αντισημιτισμού -η πιο πολιτική ας την πούμε- εκκινεί από τις ίδιες τις ρατσιστικές διακρίσεις που υφίσταντο οι Εβραίοι από τα χρόνια του Μεσαίωνα. Έχοντας τους απαγορεύσει οι Χριστιανοί ηγεμόνες να κατέχουν δημόσια αξιώματα, κυρίως δε να αποκτούν γη, τους έστρεψαν προς το εμπόριο και προς τις τραπεζικές εργασίες.

Έγιναν όλοι οι Εβραίοι τραπεζίτες και επιχειρηματίες; Όχι βέβαια. Ήταν, στη μεγάλη τους πλειονότητα, στον Βόλο, στα Γιάννενα, στη Θεσσαλονίκη, μα και στις πόλεις της κεντρικής, της ανατολικής και της δυτικής Ευρώπης, ήταν οι Εβραίοι μικρομαγαζάτορες, τεχνίτες, εργάτες και φορτοεκφορτωτές ακόμα στα λιμάνια. Για αυτό εξάλλου είχαν τέτοια απήχηση ανάμεσά τους οι πρώιμες σοσιαλιστικές ιδέες. Για αυτό και ο δικός μας Αβραάμ Μπεναρόγιας -ένας πολύ ξεχωριστός άνθρωπος, που θα έπρεπε κάποτε να τιμηθεί από την ελληνική πολιτεία- στάθηκε ιδρυτής της εργατικής οργάνωσης

"Φεντερασιόν". Και έπειτα τού ΣΕΚΕ, το οποίο μετεξελίχθηκε στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας.

Αν πούμε δε για τα γκέτο και για τις κοινότητες της υπαίθρου, εκεί οι Εβραίοι διήγαν περίκλειστα, μελετώντας τα ιερά βιβλία, εμβαθύνοντας στις παραδόσεις τους. Σας συνιστώ να διαβάσετε, εάν δεν το έχετε ήδη κάνει, τα αριστουργηματικά διηγήματα του Isaac Bashevis Singer τα εμπνευσμένα από τα νεανικά του χρόνια στην Πολωνία. Στον Singer απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ το 1978. Ήταν ο πρώτος και ο μόνος συγγραφέας στα γίντις στον οποίον η Σουηδική Ακαδημία επεφύλαξε αυτή την τιμή.

Πράγματι κάποιος, ευάριθμοι, Εβραίοι κατείχαν εξέχουσες θέσεις στην αγορά του χρήματος. Ήταν οικονομικά ισχυροί. Θα έπρεπε η οργή του δήθεν λαϊκού ναζιστικού κινήματος να στραφεί αποκλειστικά εναντίον τους; Και όχι εναντίον των καπιταλιστών συλλήβδην, ανεξαρτήτως θρησκευματος;

Διαρρηγνύω ανοιχτές θύρες, φίλες και φίλοι. Ο αντισημιτισμός -το γνωρίζουμε άριστα- δεν τίποτα να κάνει με το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, της επαναστατικής έστω ανατροπής κάποιου οικονομικού κατεστημένου. Πρόκειται για ατόφιο μίσος. Το οποίο, έχω την αίσθηση, μόνον ψυχαναλυτικά μπορεί να εξηγηθεί.

Ο Εβραίος ήταν ο άλλος. Όχι ο ξένος. Ήταν ο άλλος που μας έμοιαζε. Που ζούσε πλάι μας, που σχετιζόταν ευχαρίστως μαζί μας, εννοούσε εντούτοις να ασκεί, να διαφυλάσσει και να υπερασπίζεται τη διαφορετική του πίστη. Κι αποτελούσε αυτό κάρφος στα μάτια όσων αισθάνονταν ανασφαλείς για τη δική τους ταυτότητα. Παρίες στη δική τους κοινότητα. Διαψευσμένοι, ακυρωμένοι στις επιθυμίες και στα όνειρα και στις φιλοδοξίες τους. Εκείνος που μισεί, μισεί καταρχήν τον εαυτό του.

Σιχάινεται τη ζωή του. Μη στέργοντας να αυτοκαταστραφεί, μεταθέτει το μένος του σε όποιον ξεχωρίζει από τον πολτό μες στον οποίον ο ίδιος ασφυκτιά.

Τι εντύπωση θα μας έκανε ο Αδόλφος Χίτλερ άμα τον συναντούσαμε στις αρχές της δεκαετίας του 1920 σε ένα καφενείο ή σε μια μπυραρία της Βιέννης, αποτυχημένο ζωγράφο, ηττημένο στρατιώτη, ανέραστο, ανέστιο σχεδόν και πένητα; Ένας ανυπόφορος κομπλεξικός θα μας φαινόταν! Κάποιος που αδυνατεί να ξεφύγει από την προσωπική του κόλαση – κόλαση στη χριστιανική διδασκαλία σημαίνει πρωτίστως μοναξιά. Ο ναζισμός είναι το κόμπλεξ μεταμφιεσμένο άτεχνα σε ιδεολογία. Αλοίμονο, στη Γερμανία του Μεσοπολέμου, την καθημαγμένη, τη γονατισμένη εξαιτίας και της τιμωρητικής στάσης των νικητών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, το δέντρο του κακού -το μπαμπομπάμπ που λέει ο Σαιν Εξυπερί στον "Μικρό Πρίγκιπα"- βρήκε εύφορο έδαφος για να πετάξει αγκαθωτά κλαδιά και δηλητηριώδη άνθη.

Σε τι διέφερε το Ολοκαύτωμα που επαγγέλθηκε και εν μέρει πραγματοποιήσε ο Αδόλφος Χίτλερ χωρίς να έχει καν τα κότσια να αναλάβει την ευθύνη, να υπογράψει την απόφαση για την "Τελική Λύση", σε τι διέφερε ποιοτικά από τους διωγμούς που είχαν προηγηθεί; Από το πογκρόμ σε διακόσιες πόλεις στη Ρωσία το 1881; Στη Μολδαβία το 1903 ή στην Τραγική Εβδομάδα της Αργεντινής το 1919; Στο ότι ήταν "επιστημονικά" -τεχνολογικά είναι η πιο σωστή διατύπωση- πλήρως οργανωμένο. Οι αυτουργοί του διέθεταν κρύο αίμα. Τερατώδη διαύγεια στον σχεδιασμό και στην εκπόνησή του.

Δεν αναφέρομαι μονάχα στην οργάνωση των στρατόπεδων συγκέντρωσης ως εργοστασίων θανάτου. Στον ζήλο των διοικητών τους να ανεβάζουν διαρκώς την "παραγωγή", δηλαδή τους αριθμούς των νεκρών, να καταρρίπτουν τα ρεκόρ τους. Στην ανατριχιαστική, σεμνή τάχα δήλωση, του Ρούντολφ Ες πως δεν θανάτωσε ως διοικητής του Άουσβιτς τριάντισυ εκατομμύρια ανθρώπους μέσα σε τέσσερα χρόνια. "Δυόμισυ εκατομμύρια ήταν μονάχα..." τόλμησε να αρθρώσει. "Οι υπόλοιποι πέθαναν από αρρώστιες και από ασιτία..."

Μιλάω και για τους ψυχολογικούς χειρισμούς. Για την ωμή εξαπάτηση όσων είχαν προγραφεί. Καθόλη τη διάρκεια του μαρτυρίου τους, από όταν τους ξερίζωναν από τις πατρίδες τους, μέχρις ότου τους οδηγούσαν στους θαλάμους αερίων, ποτέ δεν τους αποκάλυπταν τη μοίρα τους. "Θα σας εγκαταστήσουμε στην Ουκρανία" τους έλεγαν, στοιβάζοντάς τους στα τρένα. "Θα κάνετε ένα ντουζ..." πηγαίνοντας τους για δολοφονία. Φοβόντουσαν προφανώς τη μαζική εξέγερση. Το πλήθος που αντιλαμβάνομε ότι το σπρώχνουν στον αφανισμό, θα τους χυμούσε ανεξέλεγκτο. Μην έχοντας τίποτα πλέον να χάσει.

Δεν έβλεπαν -αναρωτιόμαστε- οι κρατούμενοι στα στρατόπεδα τους συντρόφους τους να εξαφανίζονται; Δεν συνεπείραιναν τι καπνό έβγαζαν οι καμινάδες; Καταρρακωμένοι προφανώς σωματικά και ψυχικά, γραπώνονταν κι από την ελάχιστη ελπίδα. Αρνούνταν να δεχθούν ό,τι για εκείνους και για εμάς σήμερα είναι -και πρέπει να παραμείνει- αδιανόητο.

Τι σόι άνθρωποι εξετέλεσαν το Ολοκαύτωμα; Εδώ οι απόψεις δίστανται.

Η Χάνα Άρεντ μιλάει για την "κοινοτοπία του κακού". Υποστηρίζει ότι ο μέσος άνθρωπος -εάν υπάρχει τέτοιος-, ο εξ απαλών ονύχων μαθημένος να υπακούει σε διαταγές και να υποτάσσεται, αδιαμαρτύρητα σχεδόν, στην καθημερινή ρουτίνα, μπορεί εύκολα, σταδιακά, με τη συνδρομή της προπαγάνδας, να καταντήσει τέρας. Να ανεχτεί, να συνηθίσει, να συμμετάσχει τελικά στη φρίκη.

Ο Πρίμο Λέβι, στο συνταρακτικό βιβλίο "Εάν αυτό είναι ο Άνθρωπος", στις αναμνήσεις του από το Άουσβιτς, δίνει άλλη εικόνα. Εκείνοι που βασάνιζαν, που εξόντωναν δεν ήταν συνηθισμένοι άνθρωποι. Για εγκληματικές προσωπικότητες επρόκειτο, με ποινική συνήθως προϊστορία. Η περίπτωση του Ρούντολφ Ες, που είχε -δεκαετίες πριν το Άουσβιτς, το 1923- συμμετάσχει στον φόνο ενός πολιτικού του αντιπάλου, συνηγορεί υπέρ του Λέβι. Όπως και πολλών άλλων παλικαράδων του ναζισμού. Για μια συμμορία μιλάμε - είδαμε μια παρόμοια στην Ελλάδα, πρόσφατα, Χρυσή Αυγή ονομαζόταν. Του Ολοκαυτώματος είχε προηγηθεί το κάψιμο των βιβλίων το 1933, η "Νύχτα των Κρυστάλλων" το 1938, η δολοφονία ακόμα του Ερνστ Ρεμ, του επικεφαλής των S.A., κατά εντολήν του Χίτλερ. Σε κάθε κοινωνία υπάρχει ένα λούμπεν κομμάτι. Ουαί και αλοίμονο άμα γίνει καθεστώς.

Η Χάνα Άρεντ έχει δίκιο. Πολλοί έχουν την τάση να συμπλέουν με την εξουσία. Να καταφάσκουν στις αυθαιρεσίες, να κάνουν πως δεν βλέπουν τα εγκλήματά της. Να συρρικνώνονται στην ιδιωτική τους σφαίρα, να λουφάζουν, μήπως και περιώσουν

τα μικρά τους κεκτημένα.

Υπάρχουν όμως και οι άλλοι άνθρωποι. Που κι αν δεν έχουν στόφα ήρωα κι αν δεν συμμετέχουν δυναμικά στην αντίσταση, βρίσκουν τρόπους να βοηθήσουν τον διωκόμενο, τον απειλούμενο, τον προγραμμαμένο. Για αυτούς μιλάει ο Αντώνης Μόλχο στην "Κοινοτοπία του Καλού", που κέρδισε τα βραβεία της Ακαδημίας Αθηνών και του Ιδρύματος Ουράνη. Για όσους, ρισκάροντας την ίδια τη ζωή τους, προστάτευσαν τους Έλληνες Εβραίους. "... Ξένος ήμην και συνηγάγετέ με, γυμνός και περιεβάλετέ με, ησθένησα και επεσκέψασθέ με, εν φυλακή ήμην, και ήλθετε προς με..." λέει στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο ο Ιησούς.

Το ζήτημα είναι εμείς τι θα κάναμε; Εμείς, αν βρισκόμασταν στη θέση των Εβραίων αλλά και των Ρομά και των Ομοφυλόφιλων που ο Ναζισμός απεργαζόταν την εξόντωσή τους. Θα συνειδητοποιούσαμε εγκαίρως το μέγεθος της απειλής; Θα αποφασίζαμε να εγκαταλείψουμε την κανονικότητά μας, να αφήσουμε πίσω σπίτια και δουλειές; Θα καταφέραμε να το κάσουμε ώστε να μην οδηγηθούμε ως πρόβατα επί σφαγής;

Εξαρτάται, αφενός, από τον χαρακτήρα, από την ιδιοσυγκρασία του καθενός ατομικά. Μια φράση λέει: Οι πιο απαισιόδοξοι από τους Εβραίους της Ευρώπης βρέθηκαν στο Μανχάτταν. Οι πιο αισιόδοξοι κατέληξαν στο Άουσβιτς.

Εξαρτάται, αφετέρου, από την ηγεσία της κάθε κοινότητας.

Στον Βόλο, ο Αρχιραββίνος Μωυσής Πέσσαχ προστάτευσε το ποίμνιο του. Με τη βοήθεια του Μητροπολίτη Ιωακείμ κατάφερε να σώσει το 74% της Ισραηλιτικής κοινότητας.

Στη Ζάκυνθο, ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος και ο δήμαρχος Λουκάς Καρρέρ παρέδωσαν στους Γερμανούς αντί για τη λίστα των Εβραίων του νησιού που τους είχε απαιτηθεί, ένα χαρτί με δύο μόνον ονόματα. Τα δικά τους.

Στη Θεσσαλονίκη αντίθετα, το πράγμα πήγε κατά διαόλου. Δεν είναι λίγοι αυτοί που ρίχνουν την ευθύνη στον Ραβίνο της πόλης, ο οποίος -πιθανόν από αφέλεια- διευκόλυνε τους ναζί κατακτητές.

Πείτε ότι μας συνελάμβαναν και μάς έβαζαν στα τρένα. Οι πιθανότητες επιβίωσης θα ήταν συντριπτικά εναντίον μας. Έξι εκατομμύρια Εβραίοι χάθηκαν στο Ολοκαύτωμα. Λιγότεροι από τριακόσιες χιλιάδες επέζησαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Ας δεχθούμε πώς θα συναριθμούμασταν στους επιζώντες. Θα βρίσκαμε άραγε το κουράγιο να συνεχίσουμε; Πώς θα πορευόμασταν εφεξής, τι μήνυμα θα περνούσαμε στα παιδιά και στα εγγόνια μας; "Ο Θεός πέθανε στο Άουσβιτς" ήταν η ακροτελεύτια απάντηση του Πρίμο Λέβι στον Φερντινάντο Καμόν. Το 1987, ο Πρίμο Λέβι -κατά την επικρατούσα εκδοχή- αυτοκτόνησε...

Συνέβη μετά το Ολοκαύτωμα μια μείζων αλλαγή στη συνείδηση των Εβραίων. Σταμάτησαν να είναι στωικοί, να προσαρμόζονται στις εκάστοτε συνθήκες, να υπομένουν τις διακρίσεις, τον ρατσισμό, να σφίγγουν τα δόντια, να σκύβουν το κεφάλι. Η φράση "του χρόνου στην Ιερουσαλήμ" έπαψε να είναι ευχή. Έγινε απόφαση. Μαχητική διεκδίκηση. Οι νέες γενιές αποτελούνταν από σκληροτράχηλους πολεμιστές, από γυναίκες και άντρες έτοιμους να υπερασπιστούν με κάθε κόστος αυτή τη φλούδα γης που είχαν κερδίσει με τους αγώνες τους και με τη θυσία των έξι εκατομμυρίων.

Το Κράτος του Ισραήλ, κατά τις οκτώ δεκαετίες της ιστορίας του, συνιστά έναν θρίαμβο. Με δουλειά άοκνη, με πείσμα υπεράνθρωπο, με τέχνη και με επιστημονσύνη, η έρημος μεταμορφώθηκε σε εύφορο περιβάλλον. Η πρώην οθωμανική και κατόπιν βρετανική κτήση σε μια δημοκρατική πολιτεία, πολυπρισματική, πολύχρωμη, που σέβεται τις εντός των συνόρων της μειονότητες και διαφορετικότητες. Η μοναδική ανοιχτή κοινωνία σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Ενώ από την ίδρυσή της κιάλας ήταν και παραμένει περικυκλωμένη από χώρες που απεργάζονται -και το διακηρύσσουν ρητά- την καταστροφή της. Αντιμετώπισε το Ισραήλ τη μέγιστη πρόκληση. Να είναι ταυτόχρονα και αρχαία Αθήνα και αρχαία Σπάρτη.

Κέρδισε το στοίχημα; Εν πολλοίς, ναι. Από μια τέτοια ωστόσο κοινωνία, από έναν λαό τόσο γαλβανισμένο στις συμφορές και στις εποποιίες, προσδοκάς το μέγιστο. Περιμένεις τη σοφία. Όπερ σημαίνει την ενσυναίσθηση, την ανεκτικότητα, το χάρισμα της συγγνώμης. Ποτέ, ούτε για μια στιγμή, να μην ξεχνάμε. Να συγχωρούμε όμως.

Από τις 7 Οκτωβρίου του 2023, από το "Μαύρο Σάββατο", όλα τα βλέμματα διεθνώς -κι ακόμα περισσότερο τα βλέμματα των Εβραίων όπου γης- είναι καρφωμένα στην Ιερουσαλήμ. Στη Δυτική Όχθη. Στη Γάζα. Έφριξε προφανώς ο ήλιος με τα αίσχη της Χαμάς. Θρήνησε και εξεμάνη η πολιτισμένη ανθρωπότητα με τις δολοφονίες, τους βιασμούς, τις απαγωγές. Μονάχα οι συνοδοιπόροι των ισλαμιστών και οι χρήσιμοι ηλίθιοι δεν καταλάβαιναν πως το Ισραήλ όφειλε να απαντήσει, άμεσα και δυναμικά. Στρεφόμενο όχι -προς Θεού- κατά των Παλαιστινίων συλλήβδη. Μα εναντίον των τρομοκρατών. Εκείνων που υποστηρίζονται από τρίτες χώρες, από σκοτεινές επιδιώξεις και συμφέροντα, και οδηγούν στην εξαθλίωση τους ίδιους πρώτα τους Παλαιστίνιους.

Οι μήνες -φεύ- κυλούν. Οι ελπίδες για ειρήνη παραμένουν αμυδρές. Ο αριθμός των θυμάτων, και από τις δύο πλευρές, αυξάνεται εφιαλτικά. Η πληγή χαίνει και βαθαίνει κάθε μέρα.

Δεν είμαι επαίων, πολιτικός ή ειδικός αναλυτής, δεν έχω καν την άμεση εμπειρία του πολέμου, για να τολμήσω να προτείνω συγκεκριμένη λύση. Για αποπειραθώ καν να χαρτογραφήσω την έξοδο από αυτόν τον ζόφο.

Ως κάποιος όμως που σας αγαπάει μέσα από την καρδιά του... Ως κάποιος που σας ευγνωμονεί για όσα προσφέρετε χιλιετίες τώρα στη σκέψη, στον πολιτισμό, στην επιστήμη... Ως κάποιος που υποκλίνεται εμπρός στα μαρτύρια σας... Παίρνω το θάρρος να σας εξορκίσω. Να σας ικετέψω. Υπερβείτε το "οφθαλμόν αντί οφθαλμού". Ιχνηλατείστε εσείς το μονοπάτι προς την ειρήνη.

Πολλοί άλλοι, πάρα πολλοί, στο Ολοκαύτωμα -και πριν από το Ολοκαύτωμα και μετά το Ολοκαύτωμα- απαξίωσαν να μπουν στη θέση σας. Συμπεριφέρθηκαν σαν επιτήδριοι ουδέτεροι, έγιναν στην ουσία συναυτουργοί των δολοφόνων.

Τι σχέση έχετε εσείς μαζί τους; Εσείς μπορείτε να κάνετε τη διαφορά. Έχετε μέσα σας το μεγαλείο ώστε να αρθείτε πάνω από το κακό. Να κάνετε τη διαφορά. Να μπειτε στη θέση των άμαχων άλλων. Αυτός θα είναι ο μέγιστος ηθικός θρίαμβός σας.

Λε Χάιμ!

Ο Χρήστος Χωμενίδης είναι συγγραφέας

ΠΗΓΗ: [Capital.gr](https://www.capital.gr) 05.02.24